

Culturele en kunstzinnige vorming

In 1998 zal de tweede fase ingevoerd worden voor de bovenbouw van havo en vwo. Een van de nieuwe vakken daarin is culturele en kunstzinnige vorming. De invulling en de organisatie van dit vak roepen nog veel vragen op. Dit artikel probeert een aantal van deze vragen te beantwoorden: wat is een mogelijke benaderingswijze voor dit vak, welke docent gaat dit vak geven, welke plaats krijgt het literatuur- en kunstdossier, hoe toets je het vak, wat levert het op voor de leerlingen?

De tweede fase heeft tot doel de inhoud van het onderwijs en de wijze van werken in de bovenbouw van havo en vwo beter te laten aansluiten op het vervolgonderwijs (hoger beroepsonderwijs en universiteit). De bestaande keuzepakketten zullen vervangen worden door zogenaamde doorstroomprofielen. Leerlingen zijn niet meer vrij in de samenstelling van hun vakkenpakket, maar krijgen een onderwijsaanbod dat bestaat uit een gemeenschappelijk deel, een profielverplicht deel en een vrij deel.

Een van de nieuwe vakken in de vernieuwde tweede fase is *culturele en kunstzinnige vorming* (ckv). Dit vak heeft twee doelstellingen:

- culturele vorming: inzicht verschaffen in het culturele erfgoed dat zowel naar *inhoud* als *vorm* in onze door de eeuwen heen opgebouwde ideeënwereld tot uitdrukking komt;
- kunstzinnige vorming: leerlingen door *kunstervaring* in contact brengen met datzelfde erfgoed.

In het *gemeenschappelijk deel* zal het vak bestaan uit: literatuur, beeldende vormgeving, muziek en podiumkunsten. Vijftig procent van de studielast is beschikbaar voor literatuur, die op Europese leest geschoeid dient te zijn, vijftig procent wordt besteed aan onderwerpen op het gebied van de beeldende vormgeving, de muziek en de podiumkunsten.

In het *profielverplichte deel* heeft het vak een theoretische en een praktische component. Hierin worden beeldende vormgeving, muziek en podiumkunsten aangeboden, geen literatuur dus.

In het *vrije deel* is een uitbreiding mogelijk, ook opgebouwd uit een theoretische en een praktische component voor beeldende vormgeving, muziek en

Een nieuw vak in de bovenbouw havo/vwo

podiumkunsten. In dit deel is er ook geen plaats voor literatuur.

Het is zinvol een onderscheid te maken tussen het gemeenschappelijk deel (aangeduid als ckv-1) en de overige twee delen (ckv-2), omdat in het gemeenschappelijk deel ook literatuur aangeboden wordt. Voor het havo dient voor ckv-1 (in het gemeenschappelijk deel) de Europese cultuur(geschiedenis) het uitgangspunt te vormen. Voor het vwo dient 'Europees' te worden opgevat als een breed begrip, dat wortelt in de Europese cultuur in al zijn uitingsvormen. De helft van het programma is gewijd aan literatuur. Met name op het havo zullen (fragmenten van) literaire werken in vertaling worden gelezen. De rest van het programma betreft beeldende kunst (ook bouwkunst, film en fotografie), muziek en podiumkunsten. Hierbij zullen museum-, concert-, theater- en filmbezoek alsmede audiovisuele hulpmiddelen de aangewezen leermiddelen zijn.

Eindtermen

De eindtermen voor ckv-1 zoals voorgesteld in de handleiding voor de vakontwikkelgroepen (Stuurgroep Profiel tweede fase 1994b) zijn onderverdeeld in *culturele activiteiten* (1-4) en *kennis van kunst en cultuur* (5-7). De eindtermen voor deze beide onderdelen kunnen als volgt worden samengevat:

1. De kandidaat moet minstens 3 (havo) c.q. 5 (vwo) verschillende voorstellingen musea en/of tentoonstellingen bezocht hebben. De kandidaat heeft minstens 3 (havo) c.q. 5 (vwo) verschillende boeken gelezen. De boeken zijn afkomstig uit de wereldliteratuur.
2. De kandidaat kan ervaringen opdoen d.m.v. praktische vaardigheden (schrijven, tekenen, musiceren, dansen, enz.) en zo al onderzoekend voorbereidend werk verrichten voor de activiteiten genoemd in eindterm 1.
3. De kandidaat is in staat om op grond van gegevens en informatie zijn persoonlijke interpretatie en waardering van de kunstuitingen genoemd in eindterm 1 toe te lichten.
4. Dossiermap: de kandidaat stelt alleen of met anderen een dossiermap samen, waarin verslag gedaan wordt in woord, beeld en/of geluid van de bezochte voorstellingen, musea, tentoonstellingen en de gelezen boeken. [...]
5. De kandidaat kan in een thema verschillen en overeenkomsten aangeven tussen verschillende kunstdisciplines.
6. De kandidaat kan in een thema aangeven hoe kunst en cultuur zich in de loop der tijd ontwikkelen.
7. De kandidaat kan in een thema aangeven hoe verschillende culturen elkaar beïnvloeden.

Drie benaderingswijzen

In de praktijk van het literatuuronderwijs (De Moor 1991) worden drie benaderingswijzen onderscheiden die ook van toepassing zijn op ckv-1: 1) cultuuroverdracht, 2) structuuranalyse en 3) (lees)beleving. In een geleidelijke ontwikkeling gedurende de laatste dertig jaar heeft de derde benadering zich ontwikkeld uit de eerste twee. In de discussies over de invulling van ckv, blijkt dat een aantal mensen de nadruk legt op de cultuuroverdracht en dus weer terugvalt op een oude benaderingswijze. Om aan te geven hoe de ervaring met het literatuuronderwijs gebruikt kan worden in het vak ckv volgt hieronder een kort overzicht van de ontwikkeling.

- **Cultuuroverdracht**

Rond 1960 was het primaire doel van het literatuuronderwijs de *cultuuroverdracht*. Leerlingen dienden belangrijke werken te lezen en tevens kennis te verwerven van de geschiedenis van de 'vreemde' literatuur. Men noemt dit wel de *literair-historische* benadering. De teksten zelf (fragmenten of korte werkjes) dienden als illustratiemateriaal. Deze opvatting is sterk wetenschapsgericht. Het cognitieve element staat centraal.

- **Structuuranalyse**

Rond 1963 komt er een verschuiving op gang: het literatuuronderwijs is niet langer alleen een kennismaking met belangrijke voortbrengselen van de literatuur, maar het moet worden: een verwerven van inzicht en kennis ten behoeve van het kunnen lezen hiervan. Dit resulteert in de *ergocentrische* methode: analyse, interpretatie en evaluatie van de afzonderlijke tekst staan centraal. De tekst wordt een autonoom gegeven, waardoor de auteur en de lezer niet meer aan bod komen.

- **Uitgaan van de ervaring**

In 1976 wordt de basis voor de receptie-esthetica gelegd door Robert Jauss (1970), die literatuuargeschiedenis niet langer opvat als een geschiedenis van literaire teksten, maar primair als een proces van produktie en receptie. De individuele lezer komt in de aandacht te staan. Jauss wordt gevolgd door Amerikaanse onderzoekers die de individuele lezer en zijn respons op de literaire tekst benadrukken: reader respons criticism (Dirksen 1989). In de visie van deze laatste groep staan volgens Dirksen (1995) drie thema's centraal:

- het samengaan van gevoel en verstand bij de benadering van een tekst;
- de centrale plaats van de individuele lezer in het literaire proces;
- de functie van literatuur in de ontwikkeling van de (jonge) lezer.

De lezer- (én leerling-)gerichte methoden van de receptie-esthetica en reader respons criticism lenen zich goed voor de behandeling van literatuur in de klasse-situatie. De leerling wordt vanuit zijn eigen identiteit aangesproken in zijn gevoel én verstand. Zijn ervaringswereld (herkenning, verbazing, ontroering) wordt daarmee verrijkt.

Uitgaan van de ervaring bij ckv

De drie benaderingswijzen zoals hierboven besproken, zullen ongetwijfeld weer naar voren komen als alternatieve benaderingswijzen bij het vak ckv. Door de waarde die het vak hecht aan de zelfstandige verwerking en eigen inbreng van de leerling, is het van wezenlijk belang dat de eerste twee fasen worden overgeslagen en dat de cultuur vanuit de derde benadering bij de leerling geïntroduceerd wordt.

Als de nadruk te sterk komt te liggen op cultuuroverdracht en structuuranalyse, dan ontstaat het gevaar dat men de abstracte theorie gaat illustreren met leesopdrachten en evenementen buiten de school en daarmee de leerling ruimte voor eigen interpretatie ontnemt. De bedoeling is juist dat kandidaten 'ervaringen opdoen om zo op grond van gegevens en informatie hun persoonlijke interpretatie en waardering van de kunstuitingen toe te lichten' (eindtermen vakontwikkelgroepen).

Belangstelling voor fictie en kunst hangt nauw samen met het plezier in de beleving ervan. Als voorbereiding op het lezen van een boek of het bezoeken van een voorstelling of expositie geeft de docent een introductie die de belangstelling wekt en die de leerlingen de nodige informatie verstrekt om het kunstwerk te kunnen begrijpen. Daarna geeft de leerling een eigen verwerking van zijn ervaring waarbij hij gebruik kan maken van historische of structuralistische kennis. De docent helpt de leerling bij het zoeken naar relevante achtergrondliteratuur. De leerling wordt beoordeeld (zie eindtermen vakontwikkelgroepen) op de eigenheid en de gedegenheid van zijn interpretatie. De hieronder beschreven praktische invulling van het vak ckv demonstreert de kracht van de ervaringsgerichte benadering.

Concrete invullingen van het vak

Van de lessen ckv-1 is 50% bestemd voor literatuur, terwijl de andere 50% verdeeld moet worden over de vakken beeldende kunst, muziek en podiumkunsten. De studiehuisbenadering (Boekaerts 1995, Koevoets 1993) vereist dat algemene informatie klassikaal wordt aangeboden, terwijl daarnaast uren beschikbaar zijn voor eigen onderzoek en verwerking. De voornaamste taak van de docent zal eruit bestaan het voortgangproces te begeleiden. Hij stimuleert en stuurt de leerlingen om zelf oplossingen te zoeken. Daarnaast controleert hij regelmatig de verwerkte taakopdrachten. De verantwoording voor de inname en de correctie van taken ligt bij de docent.

- **Wat betekent het vak voor de docent?**

Bekijken we de urentabel in het gemeenschappelijk deel, dan blijkt dat er voor het havo slechts 120 uren beschikbaar zijn, die verdeeld moeten worden over twee jaren. Dat komt neer op 11/2 uur per week. Voor het vwo is dat 200 uur voor drie jaren: 2 jaar 2 uur per week en 1 jaar 1 uur. Bovendien moet deze tijd nog verdeeld worden tussen literatuur, beeldende vormgeving, muziek en podiumkunsten. Dit leidt er onvermijdelijk toe, dat dit vak in het gemeenschappelijk deel gedragen moet worden door één docent. De invulling die deze docent aan dit vak geeft, zal, behalve met literatuur, ook inhoudelijk verbonden

moeten zijn met de andere deelvakken. De invulling voor het gemeenschappelijk deel zal daarom de richting uit moeten gaan van: 1) thematische literatuur die ook andere cultuurgebieden bestrijkt, bijv. de romantiek in Duitsland, Engeland, Frankrijk en Nederland; 2) het bezoeken van voorstellingen, tentoonstellingen en concerten, die een uitwerking en invulling krijgen in het gemeenschappelijk deel, maar praktisch beoefend kunnen worden in het profielverplichte of het vrije deel.

De vakken in het profielverplichte deel kunnen gegeven worden door de verschillende docenten tekenen, handvaardigheid, muziek en podiumkunsten. De docent in het gemeenschappelijk deel zal de te behandelen stof en de uit te voeren projecten zorgvuldig met de andere docenten moeten afstemmen. In dit overleg ontstaat de mogelijkheid om twee of meer disciplines in een opdracht te koppelen. Poëzie en schilderijen is een voor de hand liggende koppeling (Van Deel 1982 en De Moor 1991). Stromingen in de kunst kunnen gekoppeld worden aan de diverse disciplines: de barok zowel aan de literatuur, de beeldende kunst, de muziek (opera!) als aan de podiumkunsten.

Activiteiten buiten de school zullen in elk geval een integraal deel van het vak uitmaken. Dat betekent dat de docent zich zal moeten informeren over tentoonstellingen, voorstellingen en concerten om deze met de leerlingen samen te kunnen bezoeken. Een duidelijk plan is daarbij voor de leerlingen onontbeerlijk. De docent mag de leerlingen niet onvoorbereid naar een museum, schouwburg e.d. laten gaan. Ze moeten een voorstelling hebben van wat ze gaan zien. Hij moet ze leren lezen, kijken en luisteren (een hulpmiddel hierbij zijn teken- en schrijfpodochten). Het belang van een grote keuzevrijheid komt sterk naar voren in de beoordelingen van 'Een beetje kunst' die de leerlingen gegeven hebben (zie reacties leerlingen).

De docent zal genoeg tijd moeten hebben om leerlingen individueel te begeleiden, om ze attent te maken op mogelijke invullingen; hij zal hun vorderingen in de gaten moeten houden. Het betekent dat je hiervoor gedreven mensen moet zien te krijgen die niet bang zijn om er een uurtje extra in te steken. Anders kan dit vak snel verworden tot een 'vullertje'. In het ergste geval kan de invulling van het vak verworden tot amateurisme.

• Wat betekent het vak voor de leerling?

Voor de leerlingen kan het vak kv een aantal positieve effecten hebben:

1. Ze ontwikkelen een serieuze houding ten opzichte van de hun opgedragen taak. Ze zijn intensief bezig met de vraag hoe ze iets aan moeten pakken en hoe ze hun informatie moeten verwerken.
2. Ze houden hun ervaringen bij in een literair- en kunstdossier met daarin de verwerkte ervaringen van de afgelopen jaren, de werkstukken die gemaakt zijn en de informatie die verzameld is.
3. Door de ervaringsgerichte werkwijze merken de leerlingen dat hun mening meetelt, ze voelen zich serieus genomen, waardoor ze zich beter inspannen en waarschijnlijk beter presteren. De

interesse van de leerlingen zal groter zijn. Door hun actieve rol en het onderwerp dat in hun belangstellings sfeer ligt, is de binding met de stof groter.

Er zijn verschillende aspecten waarop het werk van de leerlingen beoordeeld kan worden, zoals: a) inhoud, taalgebruik, verzorging en kwaliteit van het leesdossier, b) het gesprek leerling - docent of een spreekbeurt voor de klas, c) het functioneren binnen projecten, d) het omgaan met literaire teksten/kunstwerken. De beoordeling kan zowel op de schriftelijke als op de mondelinge verwerking betrekking hebben. Het uitdrukken van de waardering door een cijfer is essentieel, omdat de leerlingen er zoveel energie insteken, dat ze een genuanceerd oordeel verlangen, o.a. uitgedrukt door een cijfer.

In de nieuwe situatie zal het zwaartepunt verschuiven van het overdragen van leerstof naar het ontwikkelen van studievaardigheden. Ervaringen die de leerlingen opdoen tijdens de verwerking zullen zeker inspireren. Na afloop zijn ze trots op de resultaten die ze bereikt hebben. Er is een verbinding tot stand gekomen tussen de leerling en de stof. Het plezier in het omgaan met kunst zal zeker bevorderd worden.

Een praktische invulling

Voor de culturele activiteiten die genoemd worden in de eindtermen van de vakontwikkelgroepen heb ik naar een praktische invulling gezocht, die beantwoordt aan de doelstellingen en uitgaat van de eigen ervaring van de leerling. Onder de titel 'Een beetje kunst' heb ik van januari tot mei 1995 in twee 3-vwo-klassen en een 4-vwo-klas een project uitgevoerd. De leerlingen kregen de mogelijkheid om twee activiteiten te kiezen uit een aanbod van tentoonstellingen, bouwkunst, film, theaterbezoek en muziek. Ik heb voorbeelden gegeven van actuele mogelijkheden, maar eigen voorstellen van hen aangemoedigd. Als ze een keuze gemaakt hadden, spraken we die samen door, zodat er de mogelijkheid was om de kwaliteit te handhaven. Ze konden een film gaan bekijken, naar een toneelstuk of cabaretvoorstelling gaan, een gebouw of stadswijk bestuderen, een expositie of een concert bezoeken.

In een project als 'Een beetje kunst' komen veel vaardigheden aan bod zoals die vermeld zijn in *De tweede fase vernieuwt* (Stuurgroep Profiel tweede fase 1994a), bijv. probleem-oplossen, informatie verwerven en verwerken, leesvaardigheid, luistervaardigheid, schrijfvaardigheid, spreekvaardigheid (een spreekbeurt over de opdracht), sociale vaardigheden en werkplanning.

• Activiteiten

Van twee verschillende soorten activiteiten maakten de leerlingen verslagen waarin ze zakelijke gegevens verwerkten en een uitgebreide eigen mening. Van een toneelstuk konden vermeld worden: titel, auteur, regisseur, hoofdrolspelers, gezelschap, genre, een korte inhoud, de belangrijkste personages, tijd en plaats. In de eigen mening verwerkten ze datgene wat hen het meest had getroffen c.q. de meeste indruk had gemaakt. Belangrijk was ook of de the-

matiek hen aangesproken had. Ze konden verder letten op decor, kwaliteit van het spel, costumering, grime en belichting. Mogelijkheden om hun verslag te verlevendigen waren tekeningen, foto's, illustraties, interviews en gesprekken.

Deze twee verslagen werden afgesloten met een gedicht dat hen geraakt had, of dat paste bij één van hun onderwerpen. Gaandeweg ontstond bij hen het idee om het gedicht te analyseren. Blijkbaar vonden ze het leuk om hun verworven kennis niet alleen mee te nemen in hun eigen beoordeling van het gedicht, maar om deze ook te expliciteren.

• Vaardigheden

Het verwerven van informatie is voor de leerlingen veel moeilijker dan wij meestal veronderstellen. Bij de verwerking van 'Een beetje kunst' kwamen de volgende problemen naar voren:

- Hoe maak je aantekeningen (na een voorstelling, bij een tentoonstelling, na of tijdens een bezichtiging van een bouwwerk)?
- Hoe houd je een interview (leerlingen die acteurs interviewden na een voorstelling bij 'Een beetje kunst')?
- Hoe voer je een gesprek, hoe kun je een gesprek met een bepaald doel voorbereiden?
- Hoe kom je aan recensies?
- Hoe kun je aan auteursinformatie komen?
- Waar kun je iets vinden over stromingen in schilderkunst of literatuur?
- Hoe maak je een verslag?
- Hoe ziet een betoog eruit?
- Hoe houd je een mondelinge presentatie hiervan?

Leerlingen hebben moeite met deze zaken, terwijl we er gewoonlijk vanuit gaan dat ze deze vaardigheden wel vanzelf bezitten. Dit betekent dat het onderwijs aandacht moet besteden aan het ontwikkelen van deze vaardigheden.

• Begeleiding

Ruim negentig leerlingen uit 3- en 4-atheneum hebben meegewerkt aan 'Een beetje kunst'. Aan dit project zijn in totaal vier lesuren besteed. De eerste les was een introductie, waarin ik ze de bedoeling uitgelegd heb. Daarbij is een leerwijzer uitgereikt, waarop precies aangegeven stond wat ze voor elke activiteit konden doen. Hierna hadden ze drie maanden de tijd om rustig te zoeken naar activiteiten die hun aanspraken, om informatie te verzamelen en een opzet te maken voor hun verslagen.

Een maand voordat hun werkstuk ingeleverd zou worden, heb ik twee lesuren besteed aan een voortgangsbespreking. Ze konden laten zien wat ze al gedaan hadden, vertellen wat ze meegemaakt hadden en vragen stellen als ze vastzaten. Uiteraard konden ze tussentijds altijd langs komen als er problemen waren. De leerlingen hebben deze werkstukken gemaakt in 'huiswerktijd'.

De vierde les heb ik drie weken voor de inleverdatum gegeven. Daarin heb ik ze een keur aan gedichtenbundels laten zien, enkele gedichten voorgelezen ter illustratie en ze zelf laten bladeren in de bundels.

• Reacties van leerlingen

De reacties op 'Een beetje kunst' waren zeer positief; er was geen enkele echt negatieve reactie. De meeste leerlingen vonden dat ze er veel van hadden geleerd:

zelfstandig werken, informatie verzamelen, reflectie over eigen mening, taalkundige verzorging van het werkstuk, uiterlijke verzorging. Veel leerlingen gaven ook aan trots te zijn op hun prestatie. De meest sprekende reacties volgen hieronder.

Ik ben heel blij dat we het moesten doen, want je leert er meer van dan je denkt: leren verzorgen, taalgebruik, informatie verzamelen en plannen. Toen het werkstuk klaar was, was ik best trots op mezelf, moet ik eerlijk zeggen. Ik heb het dan ook nog een paar keer doorgelezen en aan de familie laten zien.
(Linda, 3-atheneum)

Ik vond deze opdracht heel erg leuk. Mijn moeder geloofde eerst niet dat ik voor een opdracht van school naar de bioscoop ging. Meestal als we een verslag maken, moet dat over saaie dingen... Over het algemeen vond ik het de leukste opdracht op deze school tot nu toe.
(Aco, 3-atheneum)

Dit was fantastisch! Ik vond het een perfect idee. Leuke kanten: het bekijken en beluisteren van kunst. Naar de bioscoop vind ik iets heerlijks. Het beluisteren van muziek is ook fijn. Je kunt voordat je iets aan je werkstuk hebt gedaan, al genieten van dingen die je leuk vindt... en dat voor school! Het is leuk om te schrijven over dingen die indruk op je maken, zo maak je iemand duidelijk wat het je doet. Natuurlijk leer je ook iets van deze opdracht: duidelijk de hoofdpunten van iets vertellen, het samenvatten, en als het tenslotte af is... het geeft een kick om het aan iemand te laten zien, want ik ben er gewoon trots op. Het is leuk om van iedereen zijn 'beetje kunst' te bekijken. Sommige zijn zo leuk verzorgd, helemaal compleet.
(Frida, 4-atheneum)

Meteen toen er in de klas meegedeeld werd dat we zelf een werkstuk zouden gaan maken, was ik erg enthousiast. Het leek me gewoon leuk om zelf iets bij elkaar te zoeken en daar een goed verslag bij te schrijven. Tijdens de voorbereidingen van mijn werkstuk was ik best vaak in de bibliotheek te vinden, waardoor ik me erg zelfstandig voelde.
(Ania, 3-atheneum)

Ten aanzien van de toneelvoorstellingen was er bij de leerlingen een zekere drempelvrees. Een korte introductie van een stuk waar je met een groep naartoe wil gaan, is dan ook geboden. De reacties daarna waren zeer positief. Er waren leerlingen die aangeven de wereld van het toneel ontdekt te hebben. Een leerling ging naar een stuk van toneelgroep Antigone. Hij was erg onder de indruk en interviewde na de voorstelling enkele spelers. Die apprecieerden dit zeer en nodigden hem uit om een maand later in een ander theater nog eens naar het stuk te komen kijken. Hij heeft dit gedaan en heeft met de spelers afgesproken ook in het nieuwe seizoen van de partij te zijn.

Een meisje uit 4-vwo kwam bij de introductie van 'Een beetje kunst' onmiddellijk vragen of ze als onderwerp haar 'droomhuis' mocht nemen. Het bleek een huis te zijn waar ze elke dag langs fietste en waarvan ze met name een groot zijraam heel intrigerend vond. Ze heeft een rondleiding door het huis gekregen, mocht foto's maken (op een ervan prijkt uiteraard het zijraam) en ze heeft contact met de architect gehad. Ze geeft aan dat ze voortaan met een ander oog naar raampartijen en indelingen van huizen kijkt.

• Dwarsverbanden met andere vakonderdelen

Inmiddels zijn we in de school bezig met twee proeftermijnen van vijf weken voor alle 4-vwo-classes,

waarin we werken in de geest van de tweede fase. De tweede termijn wordt voor het vak Nederlands ingevuld met 'Een beetje kunst'. In het afgelopen jaar was er voor de leerlingen weinig gelegenheid om in schooltijd te werken. De bedoeling van de tweede fase is dat ze dit soort opdrachten in schooltijd gaan maken. Je kunt dan een stap verder gaan. Als de leerling klaar is met zijn werkstuk, is het zinvol om hem een spreekbeurt te laten houden over een van zijn onderwerpen. Leerlingen vinden het leuk om van elkaar te horen wat ze gedaan hebben en hoe ze dat beleefd hebben.

Een tweede mogelijkheid is om een schrijfp opdracht te geven naar aanleiding van het werkstuk. Frida (zie hiervóór) heeft een werkstuk gemaakt over de muziek en de teksten van Lenny Kravitz. Natuurlijk is ze daar heel enthousiast over. Aardig is in zo'n geval een ingezonden stuk te laten schrijven voor een muziektijdschrift, waarin zij een tegenstandster is van deze muziek en teksten en dat ook kan beargumenteren.

Ruim van tevoren zal de docent de leerlingen de bedoeling van de opdracht duidelijk moeten maken, zodat ze in de gelegenheid zijn te kiezen.

Conclusie

Het nieuwe vak culturele en kunstzinnige vorming biedt uitdagende mogelijkheden om literatuur en

andere kunsten met elkaar te combineren. Uit de reacties van de leerlingen blijkt dat de nieuwe aanpak tot groot enthousiasme leidt. De manier van werken spreekt aan. Uit het voorgaande mag duidelijk zijn dat het vak erbij gebaat is dat de verantwoordelijkheid bij één docent ligt. Deze docent zal in elk geval bevoegd moeten zijn om literatuuronderwijs te geven (op Europese leest geschoeid!), omdat dat vijftig procent van de totale tijd uitmaakt.

Er bestaan nog geen methoden voor ckv en er is er nog geen opleiding voor. Dit vak eist speciale vaardigheden van de docent, die niet algemeen aanwezig verondersteld kunnen worden. Dat betekent dat er trainingen moeten worden opgezet, speciaal gericht op het motiveren van leerlingen door middel van de ervaringsgerichte benadering.

Ook mag duidelijk zijn dat er weinig tijd voor dit vak beschikbaar is. Men is geneigd te vergeten dat de 120 havo-uren en de 200 vwo-uren verdeeld moeten worden over respectievelijk 2 of 3 jaar! Daar komt bij dat in ckv zowel literatuur als de andere kunsten samenkomen. Door een sterk beroep te doen op de zelfwerkzaamheid van de leerlingen zou de beperkte tijd efficiënt kunnen worden benut.

Een mogelijke invulling voor dit vak zou het in dit artikel beschreven project 'Een beetje kunst' kunnen zijn, met alle varianten die daarop mogelijk zijn.

Literatuur

- Boekaerts, M., e.a. (red.), *Het studiehuis*, MesoConsult, Tilburg, 1995.
- Deel, T. van, Over Bruegels 'De val van Icarus': Poëzie en beeldende kunst, in: *De Revisor 1982/1*, 50-57.
- Dirksen, J., Reader response criticism: onderwijs in het boeiendst denkbare onderwerp, in: *Levende Talen 443*, 1989, 749-756.
- Dirksen, J., *Lezers, literatuur en literatuurlessen. Reader response criticism in de literatuurlessen Nederlands*, Proefschrift, Katholieke Universiteit Nijmegen, 1995.
- Jauss, H.R., *Literaturgeschichte als Provokation*, Frankfurt, Suhrkamp, 1970.
- Koevoets, J., De tweede fase: Van leshuis naar leerhuis?, in: *Omologie 7*, 1993-4.
- Moor, W. de, In de greep van de Rattenkoning; literatuuronderwijs op weg naar literaire competentie, in: *Bzzlletin*, febr. 1991.
- Stuurgroep Profiel tweede fase, *De tweede fase vernieuwt. Scharnier tussen basisvorming en hoger onderwijs*, deel 2, Den Haag/Enschede, 1994a.
- Stuurgroep Profiel tweede fase, *Handleiding voor de vakontwikkelgroepen tweede fase vo*, Den Haag/Enschede, 1994b.
- Segers, R.T., *Het lezen van literatuur*, Baarn: Ambo, 1980.

Ine Pels-van de Ven

Gaf na haar studie mo-Nederlands veertien jaar les in het voortgezet onderwijs. Is thans als docente Nederlands verbonden aan het Dr-Knippenbergcollege in Helmond. Is daar

verantwoordelijk voor de invulling en organisatie van de buitenles-activiteiten, waarbij de nadruk sterk ligt op de uitbouw van het culturele aspect. Adres: Sansovinostraat 15, 5624 JW Eindhoven.

DAG VAN HET LITERATUURONDERWIJS 1996

De Dag van het Literatuuronderwijs 1996 met als thema **Meer in minder tijd?** is nu ook speciaal van belang voor docenten moderne vreemde talen. Bel voor een programmaboekje en inschrijfformulier **0342-494200**.

